

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЦЕПКАЛО ОЛЕКСІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 371.31:004

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ
ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО АНГЛОМОВНОГО ПИСЕМНОГО
СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МАШИНОБУДУВАННЯ**

Спеціальність 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Коломієць Світлана Семенівна,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу
англійської мови.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
МОРСЬКА Лілія Іванівна,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, завідувач кафедри
англійської філології;

кандидат педагогічних наук
ПАТІЄВИЧ Ольга Василівна,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
асистент кафедри іноземних мов для природничих
факультетів.

Захист відбудеться «13» червня 2017 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.001.49 в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14, ауд. 134.

Із дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка (01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, кімн. 12).

Автореферат розіслано 11 травня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Лазер-Паньків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Переорієнтація сучасної парадигми вищої технічної освіти з накопичення знань та формування фахових навичок і вмінь на підготовку духовно зрілого, інноваційно-активного фахівця, здатного до винахідництва, до прийняття нестандартних рішень, ініціативності в імплементації інноваційного продукту в бізнес-проекти, конкретизує цілі навчання іноземної мови широкого кола студентів нефілологічних спеціальностей, які ставлять перед собою завдання оволодіти іноземною мовою з метою задоволення практичних потреб, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю, у тому числі в ситуації науково-дослідної роботи.

У сучасній вищій технічній школі і, зокрема в університетах дослідницького типу підготовка інноваційно-активного фахівця є пріоритетним завданням. Отже, пошук ефективних шляхів іншомовної підготовки майбутніх фахівців, здатних здійснювати пошук та аналіз необхідної інформації про наявні винаходи у відповідній галузі господарювання в Україні та за її межами з метою успішного впровадження власної розробки у відповідні державні або бізнесові проекти, є своєчасним й актуальним завданням.

Одним із ефективних шляхів іншомовної підготовки інноваційно-активного фахівця є, на нашу думку, формування у студентів немовних спеціальностей (у межах предмету нашого дослідження – технічних) стратегічної компетентності в процесі оволодіння іноземною мовою.

Визначення сутності, класифікація, формування і реалізація *комунікативних стратегій* (КС) у різних аспектах мовленнєвої діяльності стали предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених (Т. М. Астафурова, А. Д. Белова, Н. Є. Білоножко, Н. В. Василенко, Г. П. Грайс, Т. А. ван Дейк, О. С. Іссерс, О. О. Ковригіна, С. В. Козак, І. М. Кушнар'ова, І. М. Мельник, Л. І. Морська, Ю. А. Рибінська, О. А. Семенюк, Д. Г. Терещук, Л. В. Ягеніч, E. Bialystock, A. D. Cohen, R. L. Oxford, J. M. O'Malley, C. A. Roberts, J. Rubin, A. Wenden та ін.).

Навчання професійно спрямованої писемної комунікації приділяється увага в працях вітчизняних та іноземних науковців (П. Г. Асоянц, Ю. В. Баклаженко, В. В. Бебих, І. Р. Беженар, О. П. Биконя, Г. Е. Борецька, Е. В. Васильєва, А. Д. Виселко, О. Ю. Гальченко, В. Горобченко, Н. І. Дичка, І. В. Дубко, Н. В. Зінукова, Т. М. Каменєва, Т. М. Корж, З. М. Корнєва, Г. Ф. Кривчикова, Л. В. Курило, Н. В. Майер, А. В. Маслова, І. М. Мельник, М. М. Мет'юлкіна, О. О. Москалець, Н. М. Одегова, О. В. Патієвич, О. В. Пінська, В. П. Свирид'юк, О. М. Серєда, О. С. Синєкоп, Г. С. Скуратівська, О. М. Устименко, Т. В. Хільченко, А. Pincas, B. Pyerin, D. E. Zemach та ін.).

Однак методика формування стратегічної компетентності у створенні вторинних текстів патентної документації студентами технічних спеціальностей, зокрема майбутніх фахівців з машинобудування, не була предметом спеціального дослідження. Водночас зауважимо, що власні науково-технічні розробки інженери зобов'язані патентувати винаходи для запуску в масове виробництво й, відповідно, для отримання прибутку від результатів своєї професійної діяльності, що вимагає від фахівців умінь створення патентних

документів. А для виходу на міжнародний ринок збуту своїх відкриттів такі документи необхідно оформити іноземною мовою, переважно англійською.

Отже, *актуальність проблеми, що досліджується*, зумовлена необхідністю підготовки фахівців з машинобудування, здатних ефективно виконувати свої професійні завдання, пов'язані з використанням іноземної мови, важливістю сформованості стратегій обробки первинних текстів та продукування вторинних текстів патентної документації для фахівців науково-технічної галузі та браком досліджень окресленої проблеми як у теоретичному, так і в практичному планах.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах наукової теми кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»: «Дослідження ефективних шляхів навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування та перекладу в аспекті євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0115U002007). Тему дисертаційного дослідження уточнено та перезатверджено на засіданні Вченої ради факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (протокол № 7 від 29.02.2016 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці методики навчання майбутніх фахівців з машинобудування комунікативних стратегій створення вторинних текстів патентної документації.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Визначити сутність стратегічної компетентності як компоненту іншомовної освіти студентів технічних спеціальностей ВНЗ.

2. З'ясувати потреби студентів технічних спеціальностей у письмовій англомовній комунікації у ситуації науково-дослідної роботи (НДР); схарактеризувати лінгвальні та екстралінгвальні особливості патентної документації англійською мовою.

3. Окреслити цілі та зміст навчання майбутніх фахівців з машинобудування комунікативних стратегій професійно спрямованого англомовного писемного спілкування; зробити добір навчального матеріалу.

4. Змодельовати поетапну методику та розробити підсистему вправ для навчання майбутніх фахівців з машинобудування комунікативних стратегій у створенні текстів патентної документації.

5. Експериментально перевірити ефективність авторської методики та розробити методичні рекомендації щодо навчання фахівців з машинобудування комунікативних стратегій створення текстів патентної документації.

Об'єктом дослідження є навчання професійно спрямованого англомовного писемного спілкування студентів технічних спеціальностей ВНЗ України.

Предметом дослідження є методика навчання майбутніх фахівців з машинобудування завершального етапу бакалаврату комунікативних стратегій продукування англомовних вторинних текстів патентної документації у ситуації науково-дослідної роботи.

Для вирішення поставлених завдань були використані такі **методи дослідження**: *теоретичні* – критичний аналіз наукової літератури в галузі лінгвістики, психолінгвістики, психології, педагогіки та методики навчання іноземних мов; аналіз навчальних посібників, нормативних документів і чинних програм з англійської мови професійного спрямування (АМПС); моделювання навчального процесу; *емпіричні* – наукове спостереження за навчальним процесом, опитування викладачів з метою вивчення шляхів упровадження НДР у навчальний процес, опитування студентів з метою вивчення їхньої думки про сформованість умінь іншомовного професійно орієнтованого спілкування майбутніх фахівців з машинобудування; узагальнення результатів педагогічного досвіду (у тому числі власного); *експериментальні* – педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності розробленої методики навчання комунікативних стратегій продукування вторинних текстів патентної документації у майбутніх фахівців з машинобудування; *статистичні* – метод кутового перетворення Фішера ϕ^* (для опрацювання результатів експерименту).

Наукові положення, які виносяться на захист:

1. Успішність навчання професійного іншомовного спілкування залежить від використання комунікативних стратегій, що відповідають меті, змісту, методам і прийомам навчання у технічному ВНЗ.

2. Патентна документація є найбільш затребуваним джерелом науково-технічної інформації й важливим засобом англомовної професійно спрямованої комунікації студентів технічних спеціальностей у ситуації НДР.

3. Володіння комунікативними стратегіями створення текстів патентної документації передбачає розуміння лінгвостилістичних особливостей поданих мовленнєвих зразків, що надає процесу навчання іншомовного спілкування компетентісно-професійного спрямування.

4. Реалізація методики навчання студентів технічних спеціальностей комунікативних стратегій створення текстів патентної документації можлива за умови виконання студентами спеціально розробленої підсистеми вправ, яка передбачає науково обґрунтований добір мовного та мовленнєвого матеріалів.

5. Рівень сформованості у студентів навичок і розвитку вмінь професійно спрямованого писемного спілкування англійською мовою на завершальному етапі бакалаврату можна підвищити шляхом застосування розробленої методики, яка реалізується на четвертому курсі навчання.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в ньому *вперше*: визначено сутність і структуру стратегічної компетентності у створенні текстів патентних документів англійською мовою; обґрунтовано й розроблено методику навчання майбутніх фахівців з машинобудування комунікативних стратегій створення текстів патентних документів; сформульовано вимоги до змісту навчальних матеріалів у формуванні стратегічної компетентності в професійно спрямованому англомовному писемному спілкуванні майбутніх фахівців науково-технічної галузі; *удосконалено* критерії оцінювання письмового англомовного професійно спрямованого спілкування майбутніх фахівців з машинобудування завершального етапу бакалаврату; *набуло* подальшого розвитку дослідження теорії і

практики навчання англomовного професійно спрямованого спілкування студентів технічних ВНЗ в аспекті міждисциплінарного та інтегративного підходів.

Практична цінність дисертації полягає у розробці рекомендацій щодо ефективної реалізації методики формування стратегічної компетентності у студентів технічного ВНЗ у ситуації науково-дослідної роботи. Отримані в процесі дослідження теоретичні положення та висновки, розроблені навчальні матеріали можуть бути використані в навчальному процесі студентів технічного ВНЗ при вивченні іноземної мови професійного спрямування. Теоретичні положення дисертаційного дослідження лягли в основу укладання «Мультимедійного навчального курсу з дисципліни “Англійська мова професійного спрямування” до самостійної роботи з англomовними текстами патентів для студентів IV курсу інженерно-хімічного факультету».

Авторську методику **впроваджено** в навчальний процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (акт впровадження № 06/26 від 15.06.2016 р.), Одеського інституту фінансів та міжнародної торгівлі (акт впровадження № 84 від 04.04.2016 р.), Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (акт впровадження № 4/145 від 04.04.2016 р.).

Апробацію результатів дослідження здійснено на 11 наукових міжнародних конференціях: VI міжнародній науково-практичній конференції в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» «Сучасні тенденції викладання іноземних мов у вищій школі: інтерактивні технології навчання» (Київ, 15.01.2013 р.), XI міжнародній науково-практичній конференції в Інституті міжнародних відносин при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка «Актуальні проблеми іноземної мови професійного спрямування» (Київ, 5.04.2013 р.), міжнародній науково-практичній конференції у Київському національному лінгвістичному університеті «Україна і світ: діалог мов і культур» (Київ, 19-21.03.2014 р.), V міжнародній науково-методичній конференції у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» «Формула компетентності викладача» (Київ, 26.03.2014 р.), II міжнародній науково-практичній конференції у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» «Взаємодія одиниць мови й мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти» (Київ, 28.03.2014 р.), IX міжнародній науково-практичній конференції у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» «Сучасні методи викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі» (Київ, 28-30.04.2014 р.), X міжнародній науково-практичній конференції у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» «Новітні освітні технології в контексті євроінтеграції» (Київ, 14.01.2015 р.), VI міжнародній науково-методичній конференції «Формула компетентності перекладача» (пам'яті д-ра філол. наук, проф. Л. І. Прокопової) у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» (Київ, 25.03.2015 р.), XI міжнародній науково-практичній конференції у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» «Сучасні тенденції викладання іноземної мови

професійного спрямування у вищій школі» (Київ, 29.04.2015 р.), II міжнародній науково-практичній конференції у Львівському національному університеті імені Івана Франка «Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство» (Львів, 15.05.2015 р.), II міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми германо-романської філології та освітній соціокультурний процес» у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, 11-12.11.2016 р.).

Публікації. Результати й основні положення дисертації відображено у 15 одноосібних публікаціях, із них 6 надруковано у фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 – у вітчизняному наукометричному виданні, 1 – в зарубіжному наукометричному виданні (Угорщина), 1 праця апробаційного характеру – дистанційний мультимедійний навчальний курс, 6 публікацій – матеріали та тези конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації – 244 сторінки (основний зміст – 228 сторінок, 6 додатків на 16 сторінках). Робота містить 35 таблиць та 4 рисунки. Список використаних джерел налічує 279 найменувань, із них 60 – англійською та німецькою мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, зазначено завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення дослідження, подано дані щодо апробації й упровадження одержаних результатів та структури роботи.

У першому розділі «**Теоретичні засади формування стратегічної компетентності у студентів технічних спеціальностей у процесі навчання професійно орієнтованого англомовного письма**» визначено сутність стратегічної компетентності як компонента іншомовної освіти студентів технічних спеціальностей ВНЗ, встановлено потреби в письмовій англомовній комунікації у студентів технічних спеціальностей у ситуації НДР, схарактеризовано лінгвальні та екстралінгвальні особливості текстів англомовної патентної документації.

Проведений аналіз останніх лінгвістичних та лінгводидактичних досліджень (S. Blum-Kulka, Z. Dörnyei, R. Ellis, Li-sheng, S. Tarone, D. Wilkes-Gibbs) уможливив уточнення поняття стратегічної компетентності. Зроблено висновок, що стратегічна комунікативна компетентність охоплює систему знань про продуктивні та інтерпретаційно-рецептивні стратегії мовлення, а також уміння їхнього використання у сукупності вербальних, невербальних і паравербальних засобів, метакогнітивних процесів (планування, виконання, керування, контроль та рефлексія) для досягнення комунікативних цілей.

Під ситуацією науково-дослідної роботи (НДР) студентів у навчанні англійської мови професійного спрямування ми розуміємо динамічну систему міжпредметних взаємодіючих факторів, які спонукають до реалізації комунікативного наміру отримання необхідної інформації з текстів патентної

документації з метою обґрунтування актуальності дипломного проекту. Нами визначено структуру і зміст НДР студентів технічних спеціальностей (рис. 1).

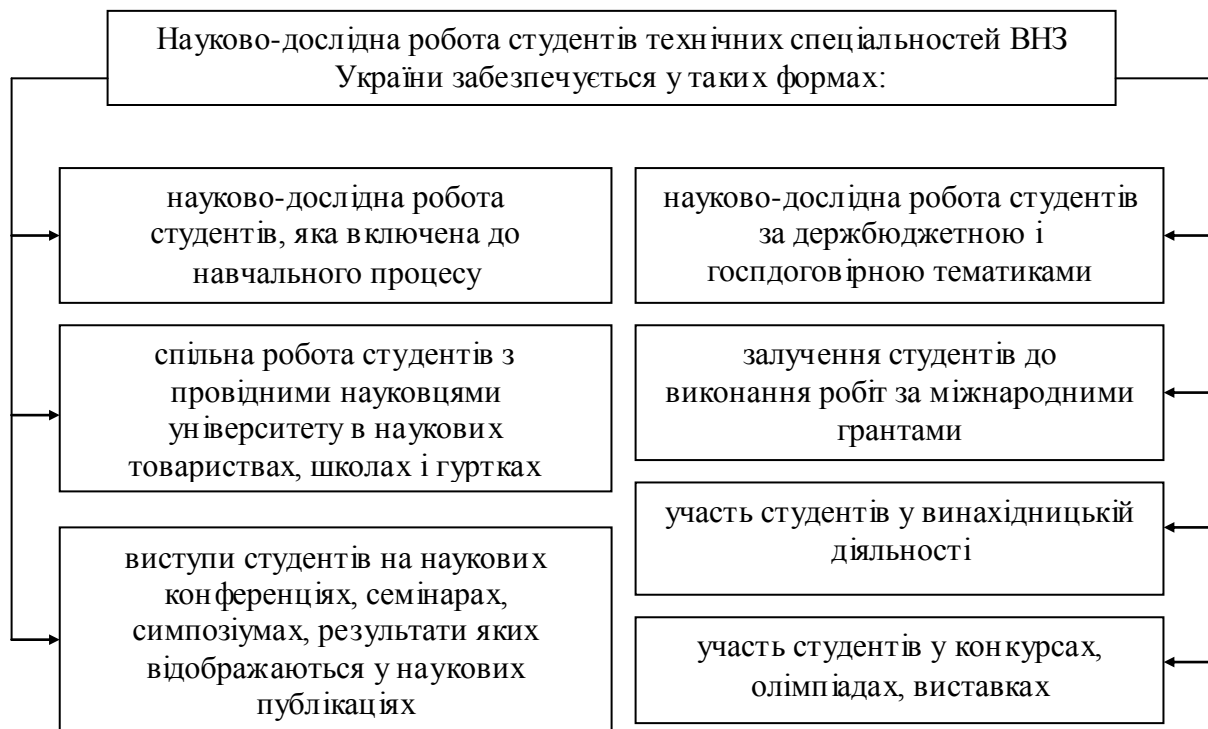

Рис. 1. Структура і зміст НДР студентів технічних спеціальностей

Аналіз наукової літератури та 200 зразків патентної документації уможливив виокремлення лінгвальних та екстралінгвальних особливостей жанру патенту.

Серед жанрово специфічних екстралінгвальних особливостей патентів виділено такі: 1) унікальність; 2) оперативність; 3) достовірність; 4) універсальність; 5) структурованість; 6) упорядкованість.

До характерних особливостей мовного оформлення патентної документації віднесено такі:

1) на лексичному рівні: вживання великої кількості термінів, синонімічність мови патентів, вживання великої кількості багатозначних слів, наявність великої кількості кліше, вживання архаїзмів і канцеляризмів;

2) на граматичному рівні: часте вживання граматичних конструкцій від першої особи (стосується патентів кінця XIX – початку XX ст.), прямий порядок слів, відсутність інверсій, використання герундія та інфінітива у функції підмета, часте використання формального підмета *there*, використання пасивних структур.

У другому розділі «**Технологія поетапного навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого письмового спілкування студентів технічних спеціальностей**» проаналізовано цілі та зміст навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англomовного писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування, виокремлено критерії добору навчального матеріалу, змодельовано поетапну методику та розроблено підсистему вправ для навчання майбутніх фахівців з машинобудування комунікативних стратегій у створенні текстів патентної документації.

Метою навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англomовного писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування

визначено формування умінь найбільш оптимально використовувати систему комунікативних стратегій, а також вербальних і невербальних засобів їхньої реалізації у створенні писемних вторинних текстів патентної документації (а саме – реферати та анотації до патентів).

Визначення змісту навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англомовного писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування здійснювалось на основі виокремлення комунікативних намірів студентів технічних спеціальностей у ситуації НДР через аналіз рівнів сумісної діяльності і пов'язаних з ними функцій спілкування відповідно до конкретних комунікативних намірів (КН) (інформування, регулювання, оцінки) та конкретних ситуацій спілкування. Реалізація зазначених комунікативних намірів відбувається за допомогою відповідних комунікативних стратегій.

Аналіз низки наукових досліджень, присвячених проблемам професійно орієнтованого читання як такого (Ю. В. Британ, В. В. Волік, Ю. В. Романюк, Н. А. Фролова, С. І. Шевченко) та текстової діяльності, предметом якої є патент (Н. К. Фінкель, Т. К. Чарська), дало підстави виділити такі комунікативні стратегії у створенні елементів опису власної технологічної розробки, які складають **зміст навчання**: 1) стратегії розуміння тексту (пропозиційні стратегії, стратегії локальної когерентності, стратегії використання знань і макростратегії); 2) стратегії оцінювання і присвоєння інформації; 3) стратегії створення вторинного тексту (стратегії смислового згортання тексту: стратегії компресії, які, у свою чергу, поділяємо на стратегію резюмованого узагальнення, стратегію вибіркового узагальнення; стратегії перифразу: стратегія заміщення тексту, стратегія поєднання, стратегія групування інформації; стратегії зв'язного формування думки в межах абзацу та стратегії зв'язності абзаців у межах цілісного тексту).

Формування комунікативної компетентності в писемному мовленні (в нашому випадку, у створенні вторинного тексту патентних документів) передбачає проходження студентами триетапної організації навчальної діяльності (pre-writing, while-writing та post-writing), що, у свою чергу, зумовлює три етапи у формуванні необхідних комунікативних стратегій (розуміння тексту, оцінювання та присвоєння інформації, створення реферату та анотації як вторинних текстів патентних документів), самооцінювання та оцінювання її викладачем із наступним обговоренням.

Згідно з результатами проаналізованих досліджень, у якості ключових критеріїв добору лексичного мінімуму для реалізації розробленої нами методики в підсистемі вправ виділяємо *критерій тематичної продуктивності*, на підставі якого лексичні одиниці текстів патентів поділяються на: 1) загальноживані; 2) загальнонаукові; 3) профільні; 4) вузькоспеціальні, що є характерними для мови патентів, і 5) *критерій частотності*, при врахуванні якого найбільш уживані лексичні одиниці, що зафіксовані у зазначених вище групах лексики, відбираються методом статистичних підрахунків.

Добір текстів для здійснення статистичної обробки мовного матеріалу здійснюється за *критерієм предметно-профільної відповідності* (наш термін), який передбачає добір текстів патентних описів за профілем майбутньої професійної діяльності студентів, охоплюючи галузь «Машинобудування». Крім того, необхідно

зауважити, що добір таких текстів здійснюється самими студентами на підставі ключових термінів, перелік яких складається разом із викладачем іноземної мови.

На підставі проведеного аналізу критеріїв добору текстів і лінгвальних особливостей текстів патентної документації виокремлюємо наступні критерії добору текстів патентних документів: *автентичність, сучасність, інформативність, професійно-профільна спрямованість, лінгвістична доступність, предметна зв'язність текстів, смислова завершеність, наявність екстралінгвальних опор, обсяг тексту.*

Пріоритет надавався текстам патентних документів, що супроводжуються екстралінгвальними опорами (фігурами креслеників, схемами, таблицями, діаграмами, рисунками тощо). Стосовно критерію «обсяг тексту» вважаємо за доцільне зазначити, що результати здійсненого нами аналізу 200 текстів патентних описів дали підстави зробити висновок про широкий діапазон меж обсягу цих текстів (від 180 до 8000 лексичних одиниць). З метою заощадження навчального часу та навчальних зусиль студентів, а також реалізації зазначених вище критеріїв, оптимальними для навчання студентів за запропонованою нами методикою вважатимемо тексти патентних документів обсягом до 2500 слів.

Модель процесу навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англомовного писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування нами побудовано на підставі таких чинників: цілі навчання та очікуваний результат; об'єкт і суб'єкти навчання; навчальна дисципліна, у межах якої побудовано модель навчання; елементи навчання – мовні, мовленнєво-когнітивні; зміст навчання; методи, засоби навчання; організаційні форми; форми контролю під час аудиторної і позааудиторної роботи.

У розробленій моделі засобами навчання слугує заздалегідь підготовлена викладачем база даних текстів патентних документів, відібраних і згрупованих відповідно до розробленої нами підсистеми вправ, а також Інтернет-ресурсів як додаткових джерел англомовних текстів патентної документації. Допоміжним засобом навчання визначено «Мультимедійний навчальний курс з дисципліни “Англійська мова професійного спрямування” до самостійної роботи з англомовними текстами патентів для студентів IV курсу інженерно-хімічного факультету» (автор О. В. Цепкало), який містить усі необхідні тексти та комплекси вправ для навчання студентів на пряму підготовки «Машинобудування».

Модель реалізації авторської методики охоплює три етапи навчання: підготовчий, когнітивно-комунікативний та комунікативний.

Так, *на підготовчому етапі* активізуються знання з предметної галузі, що переносяться у середовище іноземної мови, формуючи необхідні для подальшого навчання мовні навички (лексичний і граматичний мінімуми).

На когнітивно-комунікативному етапі на основі сформованих мовних навичок активізуються когнітивні процеси з метою розвитку рівнів мислення (відповідно до обґрунтованих вище ідей таксономії Б. Блума) та формуються стратегії обробки первинного тексту в ході його розуміння, оцінювання та присвоєння інформації.

На комунікативному етапі, що є завершальним у запропонованій нами методиці, на основі опрацьованої інформації первинного тексту (когнітивно-

комунікативний етап) і сформованих мовних навичок (підготовчий етап) відбуваються формування й використання комунікативних стратегій створення письмового вторинного тексту у формі реферату та анотації патентних документів і, таким чином, здійснюється формування комунікативних умінь писемного мовлення, що є компонентом комунікативної компетентності майбутніх фахівців науково-технічної галузі.

Для реалізації розробленої методики навчання розроблено підсистему вправ, яка охоплює три групи (рис. 2).

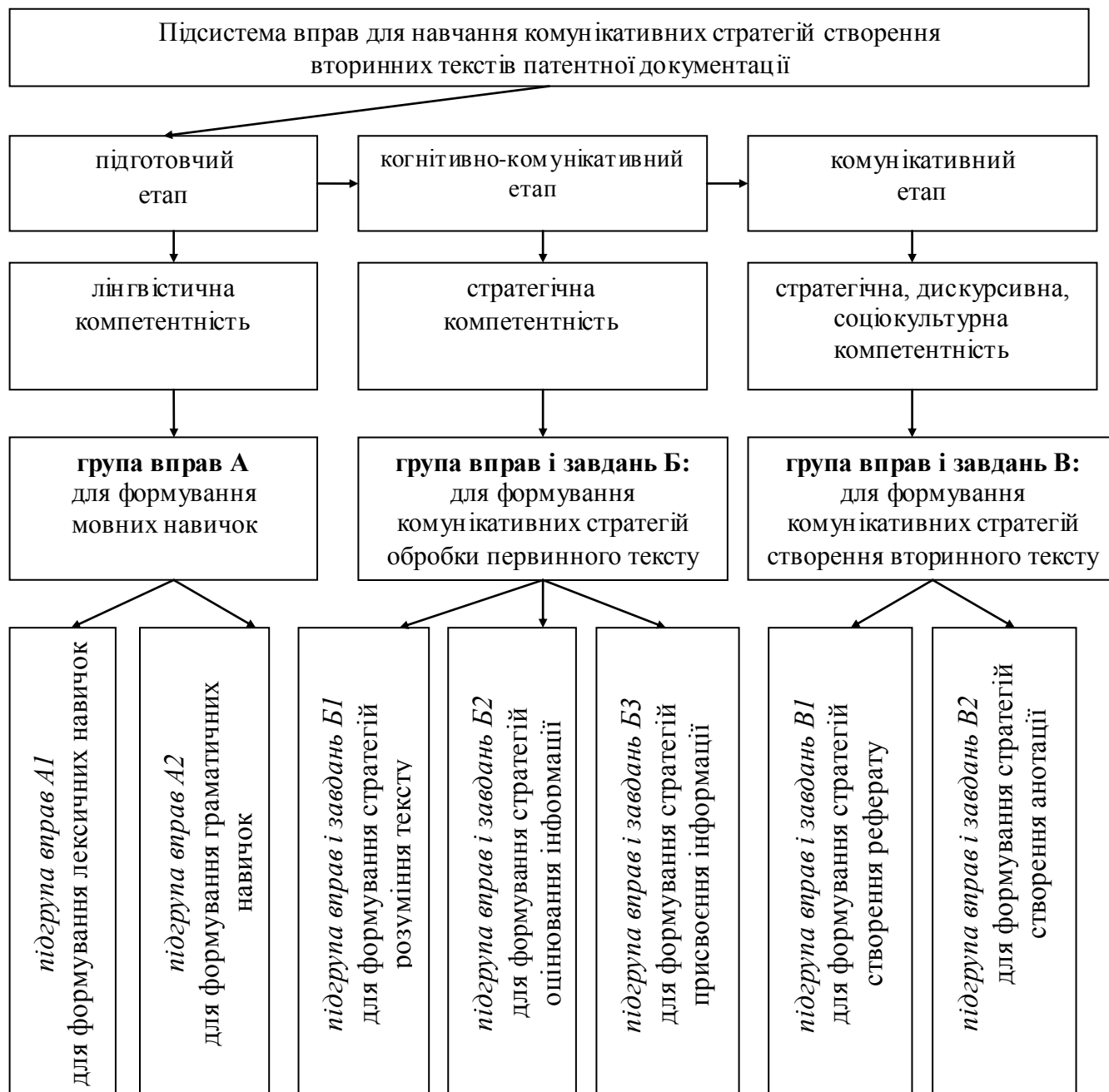

Рис. 2. Підсистема вправ для навчання стратегій створення вторинного тексту патентної документації

Нижче подано приклади підсистеми вправ.

Підготовчий етап

Приклад 1 (група А, підгрупа А2)

Мета: сформувати у студентів граматичні навички продукування вторинного тексту патентної документації.

Тип вправи: некомунікативна, рецептивно-репродуктивна, невмотивована.

Рівень керування: повне керування.

Спосіб виконання: індивідуально, письмово

Інструкція: *Look through an extract from a background of the invention. Put the verbs in brackets into the correct tense form and make other changes (if necessary).*

1. Replaceable wear liners often _____ (1 incorporate) into cone crushers to form the crushing surfaces used to crush various materials. Cone crushers typically _____ (2 comprise) of an assembly that rotates about a stationary shaft resulting in a gyratory motion which _____ (3 harness) to crush material as it (4 traverse) between crushing surfaces in the crushing chamber where the replaceable wear liners are _____ (5 locate).

Когнітивно-комунікативний етап

Приклад 2 (група Б, підгрупа Б1)

Мета: сформувати у студентів стратегію розуміння тексту.

Тип вправи: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна, вмотивована.

Рівень керування: повне керування.

Спосіб виконання: індивідуально, письмово.

Інструкція: *Define which section of a patent application contains the following phrases and expressions. State the meaning of the following expressions.*

- There are a number of prior art references directed towards powder classifying apparatuses and methods.
- These and other objects will become more apparent from the following detailed description when considered with the accompanying drawings, wherein ...
- What we claim is: ...
- It is an object of this invention to provide deflector means for substantially reducing the amount of coarse material that is carried by the gas stream from the grinding elements to the classifier.

Приклад 3 (група Б, підгрупа Б2)

Мета: сформувати у студентів стратегію оцінювання інформації первинного тексту патентної інформації.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна, вмотивована.

Рівень керування: часткове керування.

Спосіб виконання: індивідуально, письмово.

Інструкція: *Patent applications contain both descriptions and explanations. To distinguish them group the sentences in those which describe and those which explain.*

1. The apparatus which has just been described operates as follows: fan 1 and shaft 5, thus rotor 3 being driven at suitable speeds, the gaseous fluid, generally air is sucked through duct 22.

2. It is a principal object of the present invention to provide an improved form of cyclone separator that is effective to achieve higher particle separation efficiencies than can be achieved by centrifugal separators heretofore known in the art.

Приклад 4 (група Б, підгрупа Б2)

Мета: сформувати у студентів стратегію присвоєння інформації первинного тексту патентної документації.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна, вмотивована.

Рівень керування: часткове керування.

Спосіб виконання: індивідуально, письмово.

Інструкція: Read the patent sections «Background of the Invention» and «Summary of the Invention» and then: a) write the advantages and disadvantages of the prior art; b) give your own evaluation of the patented chemical apparatus/machine/mechanism.

Комунікативний етап

Приклад 5 (група В, підгрупа В1)

Мета: сформувати у студентів стратегію компресії інформації, спрямовану на створення реферату.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна, вмотивована.

Рівень керування: часткове керування.

Спосіб виконання: індивідуально, письмово.

Інструкція: Read the patent section 'Detailed description of the invention' and make it less detailed choosing 3 features of the chemical apparatus / machine / mechanism and describing them in writing.

Приклад 6 (міні-проект) (група В, підгрупа В2)

Мета: сформувати у студентів стратегію продукування анотації.

Тип: комунікативна, вмотивована, рецептивно-продуктивна, з частковим керуванням.

Рівень керування: часткове керування.

Спосіб виконання: у мінігрупах, письмово, з усним обговоренням кінцевого продукту.

Інструкція: To demonstrate your ability for a team-work you are to write a draft of the patent application with your co-authors. Do the following:

1. Based on the mind-maps form groups of 2-3 students and brainstorm the idea of your innovative device. Study the chosen patent applications.
2. Together in the written form formulate the principles of its function (4-5 sentences) – summary.
3. Distribute the responsibilities: Student A writes the draft of section detailed description Student B – background of the invention, Student C – the draft of section Summary.
4. Exchange the written information.
5. Each student writes own variant of abstract.
6. Evaluate the abstracts.

У **третьому розділі** «Експериментальна перевірка розробленої методики навчання комунікативних стратегій писемного англомовного спілкування у ситуації науково-дослідної роботи студентів технічних спеціальностей» описано підготовку, організацію й перебіг експериментального навчання, інтерпретовано його результати, запропоновано методичні рекомендації щодо навчання майбутніх фахівців з машинобудування комунікативних стратегій продукування вторинних текстів патентної документації.

Гіпотеза наукового дослідження була сформульована в такий спосіб – навчання майбутніх фахівців продукування вторинних текстів патентної документації буде ефективнішим за наступних умов: науково-обґрунтованого добору навчального матеріалу, а саме, текстів патентної документації з тематики «Машинобудування»; укладання методичної типології комунікативних стратегій (стратегії розуміння тексту, стратегії оцінювання і присвоєння інформації, а також стратегії створення вторинного тексту); використання спеціально розробленої підсистеми вправ для формування комунікативних стратегій у створенні вторинних текстів.

Грунтуючись на класифікації П. Б. Гурвича, методичний експеримент характеризувався як *базовий, природний, вертикально-горизонтальний*. *Вертикальний характер експерименту* полягав у порівнянні вміння студентів завершального етапу бакалаврату писати вторинні тексти до та після навчання. *Горизонтальний характер експерименту* передбачав порівняння двох варіантів методики навчання професійно спрямованого англомовного спілкування.

Структура експерименту охоплювала три етапи – передекспериментальний зріз, власне експериментальне навчання та післяекспериментальний зріз.

Неварійованими умовами експерименту були: кількість студентів у групах, гендерне наповнення у групах, рівень навченості студентів, експериментатор, завдання для проведення перед- і післяекспериментальних зрізів, мультимедійний навчальний курс, тривалість експериментального навчання, критерії оцінювання.

Варійованою умовою експерименту було визначено питому вагу вправ когнітивно-комунікативного етапу.

Оцінювання результатів як передекспериментального, так і післяекспериментального зрізів відбувалося за такими основними критеріями: 1) *досягнення комунікативної мети* – продукування письмового професійно орієнтованого тексту, який має чіткі характеристики опису механізму, машини або процесу із зазначенням ознак винаходу; 2) *фахова відповідність* – доречне вживання професійно орієнтованої лексики (вужкоспеціалізованих термінів, термінологічних словосполучень і абревіатур); 3) *зв'язність і логічність* – побудова зв'язного та цільнооформленого тексту, доречне використання різноманітних граматичних структур і широкого діапазону схем зв'язку, продукування продуманого та структурованого опису; 4) *правильність мовного оформлення* – використання широкого діапазону загальної і спеціальної лексики відповідно до контексту. До допоміжних (кількісних) критеріїв входили: 1) *різноманітність мовленнєвих засобів* – точна передача найтонших відтінків значення, з використанням синонімії, перифразування тощо; 2) *розгорнутість*

опису – опис усіх структурних частин патенту, при якому інформація вторинного тексту повно й детально репрезентує зміст тексту технологічної розробки.

Експеримент проходив у вересні-грудні 2011 р. в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» на базі інженерно-хімічного факультету в двох експериментальних групах (ЕГ-1 – 15 студентів, ЕГ-2 – 15 студентів) та двох контрольних групах (КГ-1 – 15 студентів, КГ-2 – 15 студентів). Студенти ЕГ-1 та ЕГ-2 навчалися за варіантом методики А, студенти КГ-1 та КГ-2 – за варіантом методики Б. Максимальна кількість балів, яку міг отримати студент, становила 50.

За даними післяекспериментального зрізу середній коефіцієнт навченості в ЕГ-1 становив 0,83, в ЕГ-2 – 0,81 (див. табл. 1), що підтверджує ефективність варіанту методики А, за яким на виконання студентами вправ когнітивно-комунікативного етапу відводилося більше навчального часу.

Таблиця 1

Порівняння результатів перед- та післяекспериментальних зрізів

Індекс групи	Середній бал групи	Середній коефіцієнт навченості
Передекспериментальний зріз		
ЕГ-1	21,47	0,43
ЕГ-2	21,8	0,44
КГ-1	20,8	0,42
КГ-2	20,8	0,42
Післяекспериментальний зріз		
ЕГ-1	41,73	0,83
ЕГ-2	40,33	0,81
КГ-1	35,27	0,71
КГ-2	37,62	0,75
Максимальний показник навченості		
	50 балів	1

Варто зазначити, що після експериментального навчання середній коефіцієнт навченості значно підвищився в усіх групах. Так, у групі ЕГ-1 приріст склав 93 %, в ЕГ-2 – 84,1 %, КГ-1 – 69 %, КГ-2 – 78,6 %. Водночас студенти експериментальних груп продемонстрували вищі результати, ніж студенти контрольних.

З метою перевірки ефективності та достовірності емпіричних даних було використано метод математичної статистики – критерій φ^* Фішера. З огляду на точкову оцінку математичного сподівання були порівняні групи ЕГ-1 і ЕГ-2 з групами КГ-1 і КГ-2 відповідно. Отримані значення підтвердили однорідність сукупності та слабкість варіації і те, що отриманим результатам можна довіряти.

Результати експерименту підтвердили, що розроблена методика є ефективною для навчання комунікативних стратегій продукування вторинних текстів патентної документації, оскільки показники середнього коефіцієнту навченості після завершення експериментального навчання перевищують коефіцієнт навченості за В. П. Беспальком (0,7). Збільшення питомої ваги самостійної роботи на когнітивно-комунікативному етапі результативно

підвищує рівень сформованості вмінь продукування вторинних текстів у студентів цих груп.

З метою ефективного впровадження методики навчання комунікативних стратегій продукування вторинних текстів патентної документації у навчальний процес для викладачів технічних ВНЗ розроблено методичні рекомендації щодо організації процесу навчання комунікативних стратегій продукування вторинних текстів патентної документації.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного наукового дослідження теоретично обґрунтовано, практично розроблено й експериментально перевірено методику навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англomовного спілкування.

1. З'ясовано, що здатність володіти комунікативними стратегіями складає стратегічну компетентність, яка входить до інваріантного ядра комунікативної компетентності майбутніх фахівців науково-технічної галузі. Тому формування комунікативних стратегій слід вважати одним із ключових аспектів професійної підготовки інженерних кадрів.

2. Встановлено, що студенти технічних ВНЗ напряму підготовки 6.050503 «Машинобудування» (нова назва: спеціальність 133 – «Галузеве машинобудування») повинні вміти презентувати висновки науково-дослідної роботи іноземною мовою, що є обов'язковим для оформлення результатів дипломного проектування, а також застосовувати знання іноземної мови в галузі хіміко-технологічних, біотехнологічних, холодильних, газо- і нафтопереробних процесів, автоматизації технологічних процесів, користуватися іноземною науково-технічною літературою, складати анотації, реферати, документи, застосовувати належну галузеву термінологію, перекладати спеціальні тексти з іноземної мови, спілкуватися з фахівцями іноземною мовою професійного спрямування, проводити збір та аналіз інформації з іноземних електронних джерел.

Проведений аналіз потреб студентів у професійно орієнтованій писемній комунікації у ситуації дипломного проектування, а також аналіз сучасних соціально-економічних умов і світових тенденцій розвитку освіти, доводить доцільність і раціональність використання автентичних англomовних текстів патентної документації і засвідчує необхідність вузькоспеціалізованого навчання іноземних мов у технічному ВНЗ, до якого відносимо й спеціалізоване навчання продукування вторинних текстів патентної документації.

Визначено, що студенти повинні оволодіти загальностильовими екстралінгвальними особливостями текстів патентних описів, до яких віднесено: широке охоплення країн, узагальненість, відособлення та абстрактність викладу, логічність викладу, точність викладу, доказовість, об'єктивність, насиченість фактажною інформацією; жанрово специфічними особливостями, такими як: унікальність, оперативність, достовірність, універсальність, структурованість, упорядкованість, специфічність лексико-граматичної структури.

3. Встановлено, що основною метою навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англomовного писемного спілкування майбутніх фахівців з

машинобудування є формування умінь найбільш оптимально використовувати систему комунікативних стратегій (відповідно до рівня B2), а також вербальних і невербальних засобів їхньої реалізації у створенні писемних вторинних текстів патентної документації. Відповідно до поставленої мети окреслено зміст навчання, який складають три групи стратегій: 1) стратегії розуміння тексту; 2) стратегії оцінювання і присвоєння інформації; 3) стратегії створення вторинного тексту.

У межах визначеного змісту навчання окреслено низку критеріїв добору мовного та мовленнєвого матеріалів. Для добору лексичного мінімуму виділено критерій тематичної продуктивності, критерій частотності, предметно-профільної відповідності. Для добору граматичного матеріалу – критерій частотності. Для добору текстів патентних документів визначено критерії автентичності, сучасності, інформативності, професійно-профільної спрямованості, лінгвістичної доступності, предметної зв'язності текстів, смислової завершеності, наявності екстралінгвальних опор, обсягу тексту.

4. Розроблено авторську методику навчання комунікативних стратегій англomовного спілкування у ситуації науково-дослідної роботи студентів технічних спеціальностей. Запропонована методика передбачає три етапи навчального процесу (підготовчий, когнітивно-комунікативний і комунікативний етапи), методи, прийоми навчання та спеціально розроблену підсистему вправ.

Модель авторської методики реалізується в межах навчальної дисципліни «Англійська мова професійного спрямування». Для повної реалізації розробленої методики необхідно 14 аудиторних годин та 20 годин самостійної роботи.

Обґрунтовано та розроблено підсистему вправ для навчання комунікативних стратегій створення текстів патентної документації, яка охоплює окремі групи.

На підготовчому етапі (метою якого є активізація знання з предметної галузі, формування необхідних для подальшого навчання мовленнєвих навичок (лексичних і граматичних)) студенти повинні виконувати вправи на формування мовленнєвих (лексичних і граматичних) навичок, а також завдання для активізації професійно орієнтованої інформації, що входять до групи вправ для підготовки до мовлення. На когнітивно-комунікативному етапі (на якому формуються стратегії обробки первинного тексту в ході його розуміння, оцінювання та присвоєння інформації) – вправи і завдання на формування комунікативних стратегій обробки інформації первинного тексту, на формування стратегій розуміння тексту, стратегій оцінювання інформації, стратегій присвоєння інформації. На комунікативному етапі (на якому відбуваються формування і використання комунікативних стратегій створення письмового вторинного тексту у формі реферату та анотації патентних документів) – вправи і завдання на формування комунікативних стратегій створення вторинного тексту реферату, на формування стратегій створення анотації.

5. З метою перевірки ефективності розробленої методики проведено експериментальне навчання у чотирьох групах студентів (загалом 60 осіб) четвертого курсу ІХФ, дві з яких були експериментальними (ЕГ-1 і ЕГ-2), а дві – контрольними групами (КГ-1 і КГ-2). Оцінено результати експериментального навчання за критеріями – досягнення комунікативної мети, фахової

відповідності, зв'язності та логічності, правильності мовного оформлення, різноманітності мовленнєвих засобів, розгорнутості опису. Інтерпретовано результати експериментального навчання, які засвідчили правильність висунутої гіпотези. Усі групи (ЕГ-1, ЕГ-2, КГ-1, КГ-2) продемонстрували коефіцієнт навченості (за В. П. Беспальком) більший за 0,7. Приріст (результати до та після експерименту) у ЕГ-1 за критерієм «досягнення комунікативної мети» склав – 4,67, «фахова відповідність» – 4,27; «зв'язність і логічність» – 4,13; «правильність мовного оформлення» – 4,27; «різноманітність мовленнєвих засобів» – 2; «розгорнутість опису» – 0,94. У групі ЕГ-2 приріст за критерієм «досягнення комунікативної мети» склав 4,67; «фахова відповідність» – 4,54; «зв'язність і логічність» – 4,33; «правильність мовного оформлення» – 3,46; «різноманітність мовленнєвих засобів» – 1,34; «розгорнутість опису» – 0,33.

Позитивні результати післяекспериментального зрізу ми отримали, проаналізувавши використання обох варіантів методики відповідного навчання, яке призвело до значного приросту рівня сформованості вмінь продукування вторинних текстів патентної документації. Цим підтверджується ефективність розробленої методики, що описана в нашому дослідженні. Водночас, на підставі кутового перетворення Фішера φ^* підтверджено більшу ефективність розробленої методики (варіанта А) завдяки збільшенню питомої ваги вправ когнітивно-комунікативного етапу.

На основі результатів експериментального навчання було укладено методичні рекомендації щодо впровадження розробленої методики в навчальний процес.

Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання проблеми навчання писемного мовлення. Як перспектива подальшого дослідження може розглядатися створення методики навчання комунікативних стратегій академічного письма студентів магістратури.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України:

1. Цепкало О. В. Роль стратегічної компетенції у формуванні іншомовного професійного спілкування студентів технічного вузу / О. В. Цепкало // Збірник наукових праць Бердянського держ. педагог. ун-ту. Серія : педагогічні науки; за ред. К. О. Баханова. – 2009. – № 4. – С. 173–179.

2. Цепкало О.В. Професійне спілкування фахівців технічного профілю з позиції міжкультурної взаємодії / О. В. Цепкало // Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагог. журнал; за ред. М. Вачевського. – Дрогобич : Дрогобиц. держ. пед. ун-т імені І. Франка. – 2010. – № 3 (62). – С. 90–94.

3. Цепкало О. В. Сутність стратегій створення вторинного письмового наукового тексту та їх місце у моделі комунікативної компетентності фахівців технічного профілю / О. В. Цепкало // Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія : Педагогіка. Соціальна робота; за ред. І. В. Козубовської. – 2012. – Вип. 25. – С. 217–221.

4. Цепкало О. В. Текстова діяльність студентів технічних спеціальностей у ситуаціях науково-дослідницької роботи в процесі навчання англійської мови /

О. В. Цепкало // Наукові записки [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; за ред. Л. Л. Макаренка. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – (Серія педагогічні науки). – Вип. 112. – С. 190–198.

5. Цепкало О. В. Критерії відбору текстів для навчання професійно орієнтованого спілкування студентів технічних спеціальностей / О. В. Цепкало // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка; за ред. Г. Терещука. – Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка. – 2014. – № 4. – С. 63–69.

6. Цепкало О. В. Експериментальна перевірка ефективності методики навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування / О. В. Цепкало // Наукові записки [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; за ред. Л. Л. Макаренка. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – (Серія педагогічні науки). – Вип. 129. – С. 237–249.

Статті у вітчизняних періодичних наукометричних виданнях:

7. Цепкало О. В. Комунікативні стратегії як об'єкт дослідження когнітивної та комунікативної лінгвістики, психолінгвістики та лінгводидактики / О. В. Цепкало // Молодий вчений; за в. о. ред. К. С. Шапошникова. – Херсон : ТОВ Видавничий дім «Гельветика», – 2015. – № 2. – С. 126–129.

Статті у зарубіжних виданнях:

8. Цепкало О. В. Розвиток умінь семантичного аналізу англomовних патентів у контексті завдань міждисциплінарної підготовки студентів до інноваційної діяльності / О. В. Цепкало // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – 2015. – III (32). – Issue : 63. – P. 56–59.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації, і тези науково-практичних конференцій:

9. Цепкало О. В. Навчання комунікативних стратегій у створенні текстів патентної документації іноземною мовою / О. В. Цепкало // Матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасні тенденції викладання іноземних мов у вищій школі: інтерактивні технології навчання» (Київ, 15 січня 2013 р.) – К. : НТУУ «КПІ», 2013. – С. 116–119.

10. Цепкало О. В. Продукування вторинного тексту як необхідний компонент навчання бакалаврів письмової компетенції / О. В. Цепкало // Матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми іноземної мови професійного спрямування» (Київ, 5 квітня 2013 р.) – К. : Ін-т міжнар. відносин, 2013. – С. 141.

11. Цепкало О. В. Формування умінь писемного мовлення на базі текстів патентної документації у студентів бакалаврату технічних спеціальностей / О. В. Цепкало // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Україна і світ: діалог мов і культур» (Київ, 19-21 березня 2014 р.) – К. : КНЛУ, 2014. – С. 602–603.

12. Цепкало О. В. Розвиток умінь семантичного аналізу англомовних патентів у студентів технічних спеціальностей під час дипломного проектування / О. В. Цепкало // Матеріали X міжнар. наук.-практ. конф. «Новітні освітні технології в контексті євроінтеграції» (Київ, 14 січня 2015 р.) – К. : НТУУ «КПІ», 2015. – С. 151–154.

13. Цепкало О. В. Використання патентів США у навчанні англійської мови професійного спрямування / О. В. Цепкало // Матеріали II міжнародної наук.-практ. конф. «Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство» Ч. 2, (Львів, 15 травня 2015 р.) / упоряд. Калитчак Р. Г., Зазуляк З. М. – Львів : Центр американських студій ФМВ ЛНУ ім. І. Франка, 2015. – С. 807–809.

14. Цепкало О. В. Соціопсихологічні засади використання патентної документації у навчанні англійської мови професійного спрямування / О. В. Цепкало // Матеріали II міжнародної наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми германо-романської філології та освітній соціокультурний процес» (Тернопіль, 11-12 листопада 2016 р.) – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. – С. 310–313.

Методичні видання:

15. Цепкало О. В. Дистанційний курс «Англійська мова професійного спрямування» мультимедійний навчальний курс для самостійної роботи з англомовними текстами патентів студентів IV курсу інженерно-хімічного факультету. Затверджено методичною радою НТУУ «КПІ», протокол № 8 від 17.04.2014 р. (додаток 1-й), <http://moodle.ipk.kpi.ua/moodle/course/view.php?id=554>

АНОТАЦІЯ

Цепкало О. В. Методика навчання комунікативних стратегій професійно спрямованого англомовного писемного спілкування майбутніх фахівців з машинобудування. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання (германські мови). – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2017.

Дисертацію присвячено вирішенню проблеми навчання майбутніх фахівців з машинобудування комунікативних стратегій професійно-спрямованого англомовного писемного спілкування.

У роботі визначено сутність стратегічної компетентності як компонента іншомовної освіти студентів технічних спеціальностей ВНЗ, встановлено потреби в письмовій англомовній комунікації у студентів технічних спеціальностей у ситуації науково-дослідної роботи.

Уточнено поняття «комунікативні стратегії» у мовній підготовці студентів технічного ВНЗ. Визначено потреби студентів технічних спеціальностей у ситуації науково-дослідної роботи, виділено основні комунікативні наміри та вміння, які вдосконалюються студентами під час навчання. Конкретизовано цілі та зміст навчання професійно спрямованого писемного спілкування студентів-бакалаврів. Проаналізовано особливості професійно спрямованого іншомовного

писемного спілкування майбутніх машинобудівників у ситуації дипломного проектування. Схарактеризовано лінгвальні та екстралінгвальні особливості текстів англомовної патентної документації, яка використовується у якості засобу навчання писемного мовлення.

Розроблено модель процесу навчання комунікативних стратегій англомовного професійно спрямованого спілкування.

Експериментально доведено ефективність впровадженої методики та визначено її оптимальний варіант. Сформульовано методичні рекомендації щодо навчання майбутніх фахівців з машинобудування.

Ключові слова: майбутні фахівці з машинобудування, професійно спрямоване писемне спілкування, стратегічна компетентність, комунікативні стратегії, вторинні тексти патентної документації, науково-дослідна робота.

АННОТАЦІЯ

Цепкало А. В. Методика обучения коммуникативным стратегиям профессионально ориентированного англоязычного письменного общения будущих специалистов машиностроения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (германские языки). – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2017.

Диссертация посвящена проблеме обучения будущих специалистов в области машиностроения коммуникативным стратегиям профессионально ориентированного англоязычного письменного общения.

В работе определена сущность стратегического компетентности как компонента иноязычного образования студентов технических специальностей, установлено потребности в письменной англоязычной коммуникации у студентов технических специальностей в ситуации научно-исследовательской работы. Уточнено понятие «коммуникативные стратегии» в языковой подготовке студентов технического вуза. Определены потребности студентов технических специальностей в ситуации научно-исследовательской работы, выделены основные коммуникативные намерения и умения, которые совершенствуются студентами во время обучения. Конкретизированы цели и содержание обучения профессионального письменного общения студентов бакалавриата. Проанализированы особенности профессионального иноязычного письменного общения будущих машиностроителей в ситуации дипломного проектирования. Охарактеризованы лингвистические и экстралингвистические особенности текстов англоязычной патентной документации, используемой в качестве средства обучения письменной речи.

Разработана модель процесса обучения коммуникативных стратегий англоязычного профессионального общения.

Экспериментально доказана эффективность внедренной методики и определен ее оптимальный вариант. Сформулированы методические рекомендации по обучению будущих специалистов машиностроения.

Ключевые слова: будущие специалисты машиностроения, профессиональное письменное общение, стратегическая компетенция, коммуникативные стратегии, вторичные тексты патентной документации, научно-исследовательская работа.

ABSTRACT

TsepkalO O. V. Methods of teaching communicative strategies of professionally-oriented written communication in English to future mechanical engineers. – Manuscript.

A thesis presented for a Ph. D. (Candidate Degree) in Pedagogical Studies. Research specialization 13.00.02 – Theory and Methodology of Teaching (Germanic Languages). – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2017.

The thesis deals with the problem of theoretical grounding, practical development and experimental verification of methods applied to teaching communicative strategies of professionally-oriented written communication in English to future mechanical engineers. The reorientation of modern paradigm of higher technical education from knowledge accumulation and professional skills formation to training a spiritually mature, innovative and active professional who is capable of making innovative decisions and implementing innovative product into business projects requires implementing effective method of teaching professionally-oriented communication.

The problem of teaching professionally-oriented written communication in a foreign language is investigated in numerous works by Ukrainian and foreign scientists, but the methods of forming strategic competence to create secondary texts of patent documents by the students of technical specialties (including future mechanical engineers) has not been the subject of a special study. Thus, the relevance of the study is caused by the needs of training specialists in engineering, able to present the results of their technological developments in a foreign language in the form of secondary texts of patent documentation and by the lack of research of the outlined problems both in theoretical and practical terms. In the study the communicative intentions of technical students in the situation of their research work have been determined. By the situation of student's scientific and research work while learning ESP we mean the interdisciplinary dynamic system of interacting factors that lead to realization of communicative intention of obtaining the necessary information from texts of patent documents in order to justify the relevance of a bachelor's diploma project.

The analysis of recent linguistic and linguodidactic researches enabled clarification of the notion of “strategic competence” in foreign language training of technical students. It is concluded that the strategic communicative competence encompasses the system of knowledge about productive and interpretative-receptive strategies of communication and skills to use them in conjunction of verbal, nonverbal and paraverbal means of metacognitive processes (planning, implementation, control, monitoring and reflection) to achieve learner's communication goals.

The analysis of scientific literature and patent documents in an amount of 200 samples enabled the extraction of the lingual and extralingual features of the patent

documentation genre. The analysis of a number of scientific studies concerning problems of the professionally-oriented reading and text activity, the subject of which is a patent application itself, gave a reason to provide the following strategies in writing summaries and abstracts for patent applications: 1) the strategies of understanding the text (propositional strategies, the local coherence strategies, the strategies for the use of knowledge and the macrostrategies); 2) the strategies of information evaluation and acquisition; 3) the strategies for secondary text creation (text clotting semantic strategies: compression strategies, which are, in turn, divided into the strategies of summarized generalization, the generalization sampling strategies; paraphrasing strategies: the text replacement strategies, the combination strategies, the information grouping strategies); the strategies of coherent opinion forming within a paragraph and paragraphs, the connectivity strategies within the whole text).

The model of teaching communicative strategies of professionally-oriented written communication in English to future mechanical engineers has been grounded and developed. It has been built on the basis of the following factors: the teaching objectives and expected results; the object and subject of the study; the academic discipline, within which the model of teaching is developed; the language, speech and cognitive elements; the teaching content; the teaching methods and means; the organizational forms; the control forms during classroom and extracurricular activities.

The system of exercises to realize the developed model of teaching has been compiled. It implies the accomplishment of certain groups of exercises according to the stages of teaching and learning. The basic principles of the exercise system creation have been the following: precision of skill development (teaching and learning stages) and three stage organization of teaching process: preparatory stage, at which language habits are formed, the cognitive-communicative stage the task of which is activating cognitive processes to develop thinking levels in accordance with the Bloom's taxonomy and the communicative stage, that is aimed at the development of strategies for creating abstract and summary of patent applications.

In the developed model the database of patent documents texts as a means of training is prepared, preliminarily selected and grouped. The author's "The ESP Multimedia learning courseware for the IV year students of Chemical Engineering Faculty for self-study of English patent texts" serves as the auxiliary means of instruction. The effectiveness of the suggested methods has been tested by means of the natural, vertical-horizontal, open methodological experiment. The validity of the achieved results, the reliability and the objectivity of the empirical data has been tested with the help of mathematical statistic methods. On the basis of the theoretical research and the results of the experimental teaching the methodical guidelines for teachers on teaching professionally-oriented English communication to future mechanical engineers have been grounded and worked out.

Key words: future mechanical engineers, professionally-oriented written communication, strategic competence, communication strategies, secondary texts of patent documentation, scientific and research work.